

Islamic Education Via Halaqah Method: College of Islamic studies, Prince of Songkla University, Pattani Province Student Halaqah Activities Output

Ismaie Katih¹

Reviewed by: Associate Prof. Dr. Salmi Edawati Yaacob

Abstract

The purpose of this research is to study the achievement of the halaqah activities for students of collage of islamic studies ,Prince of Songkla University ,Pattani Province. The sample used in this research there were 113 students in the second year and 10 of leaders. The research instrument was a questionnaire ,Statistics used in the research include : Frequency, Percentage and Standard Deviation.

The Result of Research

1. Halaqah activity is a process of loving harmony and create a brotherhood in Islamic way and typical of the Prophet Muhammad S.A.W ,The one who starting to do this Halaqah from his period to the present. Which made Halaqah It is an activities that creates leadership that can lead the people to be a good way. Established Understand each other and help each other in good things and forbearance in non good things.

2. How to Find the Achievement of Halaqah Activities of collage of islamic studies ,Prince of Songkla University ,Pattani Province's Students. Find out from 4 information.

2.1 The objective ,to create intimacy, unity, brotherhood and has learned the discipline of halaqah activities. To create leadership and be a better timer management in their life.

2.2 Murobbree : To establish the responsibility for Murobbree and to create the leadership in order to be assertive to advice the group members by reasoning in the decision and build brotherhood and intimacy within the group.

2.3 Course : To create a muslim to have a knowledge of Islamic science. The course is appropriate for student in the present time by teaching the faith, Qur' an, Ethics lessons analysis.

2.4 Processes of Halaqah activity : The activity starts with reading Qur'an and will beheld in a certain place. The group members should gather together for twice a week and 1-2 hours for each time. Each member must prepare the information to speak and share the knowledge for others.

Keywords: Islamic education; Halaqah; Collage of islamic studies

¹ Head of Islamic Studies Division, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University, Pattani Campus

การตรึงระยะโดยใช้วิธีการหาละเกาะฮุ:

**ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหาละเกาะฮุของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี**

ผศ.ดร.อิสมาแอ กาเต๊ะ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหาละเกาะฮุในนักศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 113 คน และพี่มูร็อบบียี่ จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้การวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Diviation)

ผลการวิจัย พบว่า

² อาจารย์ประจำและหัวหน้าสาขาวิชาอิสลามศึกษา หลักสูตรนานาชาติ
วิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1. ก า ร จั ด กิจ ก ร ร ม หะ ลະ เ ก าะ ฮ์
เป็นกระบวนการสร้างความรักความสามัคคีและสร้างความเป็นพี่น้องรูป
แบบอิสลาม ตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด (คือลฯ)
ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มในการทำหะละเกาะฮ์ สืบทอดมาจากยุคศอฮาบะฮ์ ตาบีอิน
จน ถึง ญุศุบ์ จุบั น
ซึ่งการทำหะละเกาะฮ์เป็นกิจกรรมที่สร้างภาวะความเป็นผู้นำที่สามารถขับ
เค ลี อ น กิจ ก ร ร ม ไป ใน ท าง ที่ ดี
สร้างความเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นอิสลาม
ซึ่งสมาชิกในกลุ่มนั้นต้องรู้จักกันทุกคน มีความเข้าใจกัน
และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่ดีและห้ามในสิ่งที่ไม่ดี

2.

วิธีการหาผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์ของนักศึกษา
วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี โดยหาจากข้อมูล 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านจุดประสงค์ เพื่อสร้างความสนิทสนม
ค ว า ม ส ำ ค คี ค ว า ม เ ป็ น พื ้ น ้อง
มีการเรียนรู้เรื่องระเบียบวินัยของการทำกิจกรรมหะละเกาะฮ์
สร้างความเป็นผู้นำและเป็นผู้ที่บริหารเวลาได้ดียิ่งขึ้น

2. 2 ตั ้ ำ น มุ รื อ บ บิ ย์
เพื่อสร้างความรับผิดชอบแก่พี่เลี้ยงสร้างความเป็นผู้นำ
มีความกล้าแสดงออกในการที่จะตักเตือนสมาชิกในกลุ่มได้
โดยสอนให้ใช้เหตุผลในการตัดสินใจและสร้างความเป็นพี่น้องคว
ามเป็นกันเองให้กับสมาชิกในกลุ่มได้

2. 3 ตั ้ ำ น ห ลั ก สู ต ร
เพื่อสร้างมุสลิมให้มีความรู้ด้านวิทยาการอิสลาม

เป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับนักศึกษาในยุคปัจจุบัน
สอนให้คิดวิเคราะห์บทเรียนด้านอะกิตะฮ์ ด้านอัลกุรอาน
และสอนบทเรียนทางด้านจรรยาบรรณที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาได้

2.4 ด้านวิธีการดำเนินกิจกรรมหะละเกาะฮ์
เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลจึงจำเป็นต้องเริ่มด้วยพระนามของอัล
อ ฮ์ คี อ ก ำ ร ่อ ำ น กุ ร ่อ ำ น
และมีการเจาะจงสถานที่จัดหะละเกาะฮ์ที่แน่นอน
มีการพบปะกันสัปดาห์ละครั้งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของช่วงเวล
ำ โด ย ใ ช้ ระยะเวลา 1-2 ชั่วโมง ต่อ ครั้ง
และมีการแบ่งหน้าที่ให้สมาชิกได้หาข้อมูลแล้วมาพูดคุยกันในกลุ่ม
เพื่อสร้างความกล้าในการพูดสิ่งที่ทำได้

คำสำคัญ: การต้อบียะฮ์ หะละเกาะฮ์ ผลสัมฤทธิ์
นักศึกษวิททยาลัยอิสลาม

ความนำ

หะ ละ เ ก าะ ฮ์ คื อ การพัฒนาปัจเจกชนมุสลิมทางด้านจิตวิญญาณสติปัญญาและทักษะต่างๆ โดยมีจำนวนสมาชิกกลุ่ม 3-12 คน ใช้เวลา 2-3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ นำไปสู่การสร้างความเป็นพี่น้องในอิสลาม ตักเตือนกันและกัน และสามารถใช้ชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุขกันได้ พร้อมทั้งจะทำงานญะมะอะฮ์แบกภาระ เสียสละและสนับสนุนเพื่ออิสลาม

การทำหะละเกาะฮ์นั้นเริ่มตั้งแต่สมัยแรกเริ่มของอิสลาม ดังที่เราเคยได้รู้ว่ามีกะฮ์นั้นเป็นศูนย์กลางศาสนาของชนชาติอาหรับ ที่นั่นมีการปฏิบัติศาสนกิจรอบๆกะบะฮ์และมีการบูชาเจว็ดต่างๆ เมื่อท่าน นบี มุฮัมมัด (คือ ล ฯ) เริ่มต้นเผยแผ่ อิสลาม ทำให้ชนชาติอาหรับเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงสู่การศรัทธาอันบริสุทธิ์ ได้ทอดทิ้งการบูชาเจว็ดสู่การเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียว ในสมัยเริ่มแรกของอิสลามนั้น ท่าน นบี มุฮัมมัด (คือ ล ฯ) ได้เผยแผ่ อิสลาม แบบลับๆ เป็นเวลาสามปี ท่านได้เชิญชวนเฉพาะผู้ใกล้ชิดและผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับท่าน โดยหวังว่าพวกเขาจะตอบรับการเชิญชวนซึ่งพวกเขาารู้ดีถึงความซื่อสัตย์ และมารยาทอันดีงามของท่าน นบี นับเป็นการรวมทั้งแก้ปัญหาที่ชาญฉลาด เพราะถึงแม้ว่าบางคนจะไม่ตอบรับการเชิญชวนเข้ารับอิสลาม แต่ก็ไม่ได้เปิดเผยการเผยแผ่ศาสนาอย่างลับๆของท่าน นบี (คือ ล ฯ) ในการเผยแผ่แบบลับๆนี้ได้มีผู้ที่ใกล้ชิดทั้งชายและหญิงเข้ารับนับถืออิสลาม จำนวนานวนหนึ่ง

สำหรับผู้หญิงคนแรกที่เข้ารับอิสลามคือท่านหญิงคอดีเยห์ ภรรยาของท่าน และผู้ชายคนแรก คือ อาบูบักร์ สหายคนสนิท ส่วนเด็กคนแรกคือ อาลี บิน อะบีฏอลิบ ที่ท่านนบี (คือลฯ) ได้รับมาเลี้ยงดูอยู่ด้วยกัน สำหรับผู้ที่เข้ารับอิสลามที่เป็นทาสนั้น คือ อ ซัย ย ด์ อิบ นู ฮา รี่ ชะ ฮ์ ขออัลลอฮ์ตะอาลาทรงตอบแทนความดีงามแก่พวกเขา ต่อมาบรรดาผู้ที่ได้เข้ารับอิสลามได้พยายามเรียกร้องเชิญชวนผู้อื่นให้ เข้า ำ ร้ บ อี ส ล ำ ม และได้มีผู้เข้ารับอิสลามจำนวนหนึ่งจากการเชิญชวนของอาบูบักร จนกระทั่งมีผู้เข้ารับอิสลามในช่วงนั้นมีถึงสามสิบคน ทั้งหมดได้เข้ารับอิสลามแบบลับๆ มีบางคนเข้ารับอิสลาม โดยที่อีกบางคนเข้ารับอิสลามด้วยกันก็ไม่รู้ (มุศฎาะฟา อัสนีอาฮีย, 2554:38-39)

วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนานักศึกษาผ่านกระบวนการกิจกรรมต่างๆ หลากหลายรูปแบบซึ่งจะสอดคล้องกับกิจกรรมของมหาวิทยาลัยโดยมีการกำหนดแผนพัฒนานักศึกษาทุกปี เมื่อปีการศึกษา 2553 เป็นต้นมา วิ ท ย ำ ลั ย อี ส ล ำ ม คี ก ข ำ มีนโยบายให้ฝ่ายพัฒนานักศึกษาดำเนินการกิจกรรมกลุ่มศึกษา หรือ ISLAMIC STUDIES CIRCLE (ISC) ซึ่งเป็นกิจกรรมหะละเกาะฮ์ประจำวิทยาลัยอิสลามศึกษานั้นเอง เพื่อให้ให้นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เข้าใจอิสลามในรูปแบบบูรณาการระหว่างหลักการอิสลามกับการดำเนินชีวิตควบคู่กันไป(สัมภาษณ์ อัสฟาริส เวาะแห งานกิจกรรมนักศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา วันที่ 15 กั น ย ำ ย น 2556) ซึ่งกิจกรรมนี้จะเน้นเกี่ยวกับความเข้าใจหลักการอิสลาม

การสร้างความเป็นพี่น้อง การพัฒนาบุคลิกภาพการมีวินัยทางสังคม การส่งเสริมให้สุขภาพแข็งแรง มีความรอบรู้ การมีอาชีพและบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วจะปลูกฝังนักศึกษาให้มีคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบอิสลาม การมีหะละเกาะฮ์เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อนักศึกษา เพื่อที่จะสร้างนักทำงานเพื่ออิสลามโดยผ่านกระบวนการนี้มันจะเกิดจิตวิญญาณ ญาณ แห่ง การ ดะวะ ฮ์ สู่ สัจ จั ร ร ม หากนักศึกษามีการเข้ากลุ่มหะละเกาะฮ์เป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นเท่าไร นักศึกษาจะเป็นนักศึกษาที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นเท่านั้น และนักศึกษาเหล่านี้จะไม่เป็นนักศึกษาแค่ชื่อเท่านั้น นักศึกษามุสลิมนี้จะเข้าใจอิสลามอย่างถ่องแท้ แต่น่าเสียดายสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์ว่านักศึกษาก็ยังห่างไกลกับกิจกรรมดังกล่าว (Anon,2001 : 28)

ฉะนั้นเราจะเห็นความสำคัญของกิจกรรมหะละเกาะฮ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถพัฒนานักศึกษาได้อย่างครอบคลุมและสมบูรณ์ และหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมหะละเกาะฮ์ในช่วงปีที่ 1 มีผลต่อการใช้ชีวิตของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ในวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ที่ทางวิทยาลัยอิสลามศึกษาได้วางเอาไว้ หรือมีข้อบกพร่องในส่วนใด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานักศึกษาให้มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษา องค์กรมุสลิมและสังคมมุสลิมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์ในนักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

ประโยชน์ที่ได้รับ

ได้ทราบถึงการนำหะละเกาะฮ์ไปต่อยอดในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 และ มุริอบบีย์ ที่เข้าร่วมกิจกรรมหะละเกาะฮ์ ของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวนทั้งหมด 171 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 และ มุริอบบีย์ ที่เข้าร่วมกิจกรรมหะละเกาะฮ์ ของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวนทั้งหมด 171 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่ม ตัวอย่างจากตารางของเครซี และมอร์แกน จำนวน 123 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

นิยามศัพท์เฉพาะ

- หะละเกาะฮ์ คือ การพบปะหรือคุยกันเป็นหมู่คณะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดหรือแชร์ประสบการณ์หรือเป็นการอบรมขัดเกลาจิตใจ

- นักศึกษา คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมหะละเกาะฮ์ ในวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

- มุริอบบีย์ คือ ผู้ให้คำปรึกษาและเป็นผู้นำทำในการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามเกี่ยวกับ “ผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมทะเลาะช้ของนักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษา”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของช่วงเพศ (N=123)

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	40	32.5
หญิง	83	67.5
รวม	123	100

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก เป็นเพศหญิง จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 67.5 และเพศชาย จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของช่วงอายุ(ปี) (N=123)

อายุ(ปี)	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	93	75.6
21-23 ปี	30	24.4
24 ปี ขึ้นไป	0	0
รวม	123	100

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก อยู่ในช่วงอายุระหว่างต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 75.6 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 21-23 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละสาขาวิชาที่กำลังศึกษา (N=123)

สาขาวิชาที่กำลังศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
อิสลามศึกษา	27	22
อิสลามศึกษา(นานาชาติ)	25	20.3
การสอนอิสลามศึกษา	37	30.1
ตะวันออกกลางศึกษา	4	3.3
เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม	25	20.3
กฎหมายอิสลาม	5	4.1
รวม	123	100

จ ก ต ร ำ ง ที่ 3 พ บ ว ำ
 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สาขาการสอนอิสลามศึกษา จำนวน 37 คน
 คิดเป็นร้อยละ 30.1 รองลงมาสาขาวิชาอิสลามศึกษา จำนวน 27 คน
 ค ิด เ ป ็ น ร ำ ย ล ะ 22
 สาขาอิสลามศึกษา(นานาชาติ)กับสาขาเศรษฐศาสตร์และการจัดการใน
 อิสลามมีจำนวนเท่ากันที่ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 20.3
 สาขากฎหมายอิสลาม จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.1
 และสาขาตะวันออกกลางศึกษา จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของชั้นปีที่กำลังศึกษา (N=123)

ชั้นปีที่กำลังศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ชั้นปีที่ 2 ผู้เข้าร่วมหะละเกาะฮ์	113	91.9
ชั้นปีที่ 4 ฟิมร็อบบีย	10	8.1
รวม	123	100

จ ก ต ร ง ที่ 4 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้เข้าร่วมชั้นปีที่ 2 จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 91.9 รองลงมาชั้นปีที่ 4 พี่มูรอบบียี่ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของวุฒิการศึกษาด้านศาสนา (N=123)

วุฒิทางการศึกษาด้านศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
อิตดาอียี่	8	6.5
มุตะวัรชिर	20	16.3
ชานาวียี่	85	69.1
อื่นๆ	10	8.1
รวม	123	100

จากตารางที่ 5 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบชานาวียี่ จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 69.1 รองลงมามุตะวัรชिर จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 อื่นๆ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 และอิตดาอียี่ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของด้านจุดประสงค์(N=123)

ด้านจุดประสงค์	ระดับคว
----------------	---------

		\bar{X}	S.D
1	นักศึกษา มีความสามัคคีในการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้น	4.35	.6
2	กิจกรรมหะละเกาะฮ์ช่วยให้นักศึกษามีความสนิทสนมกันเพิ่มขึ้น	4.37	.6
3	นักศึกษา เรียนรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณที่ดียิ่งขึ้น	4.25	.6
4	นักศึกษา ได้เรียนรู้ระเบียบวินัยของการทำกิจกรรมหะละเกาะฮ์เพิ่มขึ้น	4.29	.6
5	นักศึกษา ได้เรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพและร่างกายที่แข็งแรง	4.15	.7
6	นักศึกษามีการจัดการบริหารเวลาที่ดีเพิ่มขึ้น	4.13	.7
7	นักศึกษามีความเป็นผู้นำเพิ่มมากขึ้น	4.24	.6

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของด้านมูร็อบบีย (N=123)

ด้านมูร็อบบีย			5
8	มูร็อบบียมีการเตรียมความพร้อมทุกครั้งก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมหะละเกาะฮ์		4
9	มูร็อบบียเป็นคนที่มีความน่าเชื่อถือ และให้คำปรึกษาในทุกๆเรื่อง		4
10	มูร็อบบียเป็นคนที่มีการย่ำยีที่ดียิ่ง แต่งกายสุภาพเรียบร้อย		4
11	มูร็อบบียเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ ไม่โต้เถียงคนในกลุ่มเพื่อต้องการเอาชนะ และมีการขอโทษทุกครั้งก่อนเสร็จการดำเนินกิจกรรม		4
12	มูร็อบบียจะไม่จลาจลหายากในสมาชิกในกลุ่ม และมีความสุขอยู่สม่ำเสมอ		4
13	มูร็อบบียมีความกล้าในการตักเตือนสมาชิกในกลุ่ม		4
14	มูร็อบบียมีความเป็นพี่น้อง มีความเป็นกันเองกับสมาชิกในกลุ่ม		4

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)
ของด้านหลักสูตร(N=123)

ด้านหลักสูตร	
15	มีการเรียนรู้ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ทางด้านหลักอะกิตะฮ์ในกลุ่มศึกษาเป็นอย่างดี
16	มีการเรียนรู้ วิเคราะห์และสังเคราะห์ทางด้านอิบาดะฮ์ในกลุ่มศึกษาเป็นอย่างดี
17	มีการเรียนรู้ วิเคราะห์ และสังเคราะห์บทเรียนทางด้านอัลกุรอาน(ตัจวีดและตัฟซีร)และบทเรียนจากอัล
18	มีการเรียนรู้วิเคราะห์ และสังเคราะห์บทเรียนจากสถานการณ์โลกปัจจุบันและ
19	มีการเรียนรู้วิเคราะห์ บทเรียนทางด้านจรรยา มารยาทในกลุ่มศึกษาเป็นอย่างดี
20	หลักสูตรสามารถสร้างมุสลิมที่มีความรู้ด้านวิทยาการอิสลาม
21	หลักสูตรที่ได้ดำเนินการปัจจุบันมีความเหมาะสมกับนักศึกษา

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)
ของด้านหลักสูตร(N=123)

22	การจัดกิจกรรมการหะละเกาะฮ์จะใช้ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม 1-2 ชั่วโมง
23	กลุ่มศึกษาหะละเกาะฮ์มีการพบปะและดำเนินการสัปดาห์ละครั้งอย่างต่อเนื่อง
24	การจัดจำนวนมูร็อบบีย 1-2 คนในการดูแลกลุ่มศึกษา และมีจำนวนนักศึกษา 10

25	มีการกำหนดกฎระเบียบในกลุ่มศึกษาร่วมกัน
26	การดำเนินการกลุ่มศึกษามีการแบ่งหน้าที่ให้กับสมาชิกทุกคนไปหาข้อมูลและนำมิใช่คนเดิมที่รับหน้าที่ในวิชาเดิมมาตลอด
27	มีการเจาะจงสถานที่จัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์และเปลี่ยนสถานที่จัดกิจกรรมหะละ
28	การเริ่มกิจกรรมหะละเกาะฮ์จะเริ่มด้วยการอ่านอัลกุรอานและต่อด้วยรายวิชาอื่น
29	สมาชิกในกลุ่มศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลของ
30	มีการทบทวนตนเองด้านจิตวิญญาณและมีการร่วมติดตามสอบถามความทุกข์ส

จ ก ต ร ำ ง ที่ 6 พ บ ว ำ
เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในด้านจุดประสงค์ผลปรากฏว่า กิจกรรมหะละเกาะฮ์ช่วยให้นักศึกษามีความสนทนกันเพิ่มขึ้น (\bar{X}) = 4.37 , S. D = .642 รองลงมามีความสามัคคีในการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.35 , S. D = .699 และนักศึกษาได้เรียนรู้ระเบียบวินัยของการทำกิจกรรมหะละเกาะฮ์เพิ่มขึ้นในระดับมาก (\bar{X}) = 4.29 , S.D = .671 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า
ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์ของนักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในด้านจุดประสงค์อยู่ในระดับมาก

จ ก ต ร ำ ง ที่ 7
 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์ วิท ย ำ ล ำ ย อี ส ล ำ ม คี ก ษ ำ
 ม ห ำ วิ ท ย ำ ล ำ ย ส ง ข ล ำ น ค ริน ท ร์
 วิ ท ย ำ เ ข ต ป ี ต ต ำ นี ใน ด ำ น ม ู รื อ บ บั ย ์ ผล ป ร ำ ก ฎ ว ำ
 ม ู รื อ บ บั ย ์ จะ ไม่ พ ู ต จ ำ ห ย ำ บ ค ำ ย ใ ส ำ ช ำ ก ใน ก ล ุ ม และ มี ค ำ ว ำ ส ุ ภ ำ พ อย ุ ส
 ม ำ เ ส ม อ มี ค ำ ส ุ ง ส ุ ด อย ุ ใน ระ ด ำ บ ม ำ ก (\bar{X}) = 4.30 , S.D = .766
 ร อ ง ล ง ม ำ ม ู รื อ บ บั ย ์ เ ป ็ น ค ุ น ที่ มี อ ั ธ ย ำ ค ี ย ติ
 ไม่ โ ต ้ เ ถี ย ง ค ุ น ใน ก ล ุ ม เ พื่ อ ต ้ อ ง ก ำ ร เ อ ำ ช ุ น ะ
 และ มี ก ำ ร ข อ โ ท ษ ทุ ก คร ื่ ง ก ่อน เ ส ็ ร ี ง ก ำ ร ด ำ เ น น ก ิ จ ก ร ร ม อย ุ ใน ระ ด ำ บ ม ำ ก
 (\bar{X}) = 4.29 , S.D = .762 และ ม ู รื อ บ บั ย ์ มี ค ำ ว ำ เ ป ็ น พ ี น ุ อ ง
 มี ค ำ ว ำ เ ป ็ น ก ัน เ ก ็ น ก ับ ส ำ ช ำ ก ใน ก ล ุ ม อย ุ ใน ระ ด ำ บ ม ำ ก (\bar{X}) = 4.24 , S.D
 = .641 ตามล ำ ด ำ บ

ส ร ุ ป ไ ต ้ ว ำ
 ค ำ เ ลี ย และ ค ำ เ บี ย ง เ น น ม ำ ต ร ฐ ำ น ของ ผล ส ำ ม ฤ ท ี ของ ก ำ ร จ ำ ด ก ิ จ ก ร ร ม ห ะ
 ล ะ เ ก ำ ะ ฮ์ ข อ ง น ั ก คี ก ษ ำ วิ ท ย ำ ล ำ ย อี ส ล ำ ม คี ก ษ ำ
 ม ห ำ วิ ท ย ำ ล ำ ย ส ง ข ล ำ น ค ริน ท ร์ ใน ด ำ น ม ู รื อ บ บั ย ์ อย ุ ใน ระ ด ำ บ ม ำ ก

จ ก ต ร ำ ง ที่ 8
 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์ วิท ย ำ ล ำ ย อี ส ล ำ ม คี ก ษ ำ
 ม ห ำ วิ ท ย ำ ล ำ ย ส ง ข ล ำ น ค ริน ท ร์
 วิ ท ย ำ เ ข ต ป ี ต ต ำ นี ใน ด ำ น ห ล ั ก ส ู ต ร ผล ป ร ำ ก ฎ ว ำ
 ห ล ั ก ส ู ต ร ส ำ ม ำ ร ต ส ำ ร ำ ง ม ุ ส ลิม ที่ มี ค ำ ว ำ ร ู้ ด ำ น วิ ท ย ำ ก ำ ร อี ส ล ำ ม มี ค ำ ม ำ ก ส ุ ด
 อย ุ ใน ระ ด ำ บ ม ำ ก (\bar{X}) = 4.21 , S.D = .669

รองลงมาหลักสูตรที่ได้ดำเนินการปัจจุบันมีความเหมาะสมกับนักศึกษา
อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.20 , S.D = .624 และมีการเรียนรู้วิเคราะห์
บทเรียนทางด้านจรรยาบรรณในกลุ่มศึกษาเป็นอย่างดีอยู่ในระดับมา
ก (\bar{X}) = 4.16 , S.D = .736 ตามลำดับ

สรุปไว้ว่า
ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละ
เกาะฮอง นักศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

จากตารางที่ 9
เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการจัด
กิจกรรมหะละเกาะฮอง วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานีในด้านวิธีการดำเนินกิจกรรมหะละเกาะฮองผลปรากฏว่า
การเริ่มกิจกรรมหะละเกาะฮองจะเริ่มด้วยการอ่านอัลกุรอานและต่อด้วยรา
ยวิชาอื่นๆมีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.26 , S.D = .722
รองลงมา มีการเจาะจงสถานที่จัดกิจกรรมหะละเกาะฮองและเปลี่ยนสถานที่
จัดกิจกรรมหะละเกาะฮองเป็นบางครั้งเท่านั้น อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) =
4.25 , S.D = .725 และมีการกำหนดกฎระเบียบในกลุ่มศึกษาร่วมกัน
อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.21 , S.D = .738 ตามลำดับ

สรุปไว้ว่า
ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละ
เกาะฮอง นักศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในด้านวิธีการดำเนินหะละเกาะฮองอยู่ในระดั
บมาก

ตอนที่ 10 ข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถาม (N=33)

ข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน
1. หะละเกาะฮุเป็นกิจกรรมที่ทำให้ให้นักศึกษามีความสนิท ความสามัคคีและเกิดความรักซึ่งกันและกัน	11
2. ขอขอบคุณกิจกรรมหะละเกาะฮุที่ทำให้ได้รับความเป็นพี่น้องมากขึ้น	8
3. ค ว ร มี ก า ร พ บ ป ะ เ พื่ ม ขี้ น เพราะส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เจอพี่มูร็อบบีย์และต้องการปฏิสัมพันธ์ กับเพื่อนๆต่างกลุ่ม	9
4. ควรแบ่งกลุ่มตามเอกน่าจะดีกว่าแบ่งกระจายแบบนี้ เพราะจะได้ง่ายต่อการนัดเจอทำฮาลาเกาะ เพราะถ้าต่างเอกเวลาจะนัดเจอมันก็จะยากที่จะให้มีเวลาว่างให้ต รงกัน ไหนเอกนี้มีเรียน ไหนมีจัดงานเอก เป็นต้น	1
5. ความเห็นอื่นๆ	4

จ ก ต ร ร ำ ง ที่ 10
ผลปรากฏว่าหะละเกาะฮุเป็นกิจกรรมที่ทำให้ให้นักศึกษามีความสนิท
ความสามัคคีและเกิดความรักซึ่งกันและกัน มีจำนวนมากที่สุด 11 คน
แ ล ะ ค ว ร มี ก า ร พ บ ป ะ เ พื่ ม ขี้ น
เพราะส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เจอพี่มูร็อบบีย์และต้องการปฏิสัมพันธ์กับเพื่
นๆต่างกลุ่ม จำนวน 9 คน และเป็นการขอบคุณในการจัดกิจกรรม
จำนวน 8 คน ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมหะละเกาะห์ของนักศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ใน ด้าน จุดประสงค์ ด้าน มู ร็อบ บี ยี่ ด้านหลักสูตรและด้านวิธีการดำเนินกิจกรรมหะละเกาะห์จะอยู่ในระดับมาก คิดเป็น $(\bar{X}) = 4.19$, S. D = .058 เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้

สรุปผลงานวิจัย

จากการวิจัยที่ค้นพบสามารถนำมาสรุปผลงานวิจัยได้ดังนี้

1. จากผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 67.5 และเพศชาย ร้อยละ 32.5 อยู่ในช่วงอายุระหว่างต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 75.6 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 21-23 ร้อยละ 24.4 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สาขาการสอนอิสลามศึกษา ร้อยละ 30.1 รองลงมา สาขาวิชาอิสลามศึกษา ร้อยละ 22 สาขาอิสลามศึกษา(นานาชาติ)กับสาขาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามมีจำนวนเท่ากันที่ ร้อยละ 20.3 สาขากฎหมายอิสลาม ร้อยละ 4.1 และสาขาตะวันออกกลางศึกษา ร้อยละ 3.3 ผู้เข้าร่วมชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 91.9 รองลงมา ชั้นปีที่ 4 พี่มู ร็อบ บี ยี่ ร้อยละ 8.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบชานาวิยี่ ร้อยละ 69.1 รองลงมามุตาวัรชีร ร้อยละ 16.3 อื่นๆ ร้อยละ 8.1 และอิบตีดาอียี่ ร้อยละ 6.5

2. จากการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ด้ ำ น ข อ ง จ ุ ด ป ร ะ ส ง ค์
 นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมหะละเกาะฮ์ของนักศึกษา
 วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ผลปรากฏว่า
 กิจกรรมหะละเกาะฮ์ช่วยให้นักศึกษามีความสนิทสนมกันเพิ่มขึ้น (\bar{X}) =
 4.37 , S. D = .642
 รองลงมามีความสามัคคีในการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ
 มาก (\bar{X}) = 4.35 , S. D = .699
 และนักศึกษาได้เรียนรู้ระเบียบวินัยของการทำกิจกรรมหะละเกาะฮ์เพิ่มชึ้
 นในระดับมาก (\bar{X}) = 4.29 , S.D = .671 ตามลำดับ

ด้ ำ น ข อ ง มู รื อ บ บี ย์
 นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมหะละเกาะฮ์ของนักศึกษา
 วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ผลปรากฏว่า
 มูร็อบบีย์จะไม่พูดจาหยาบค้ายใส่สมาชิกในกลุ่มและมีความสุภาพอยู่เสมอ
 ม่าเสมอมีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.30 , S.D = .766
 รองลงมามูร็อบบีย์เป็นคนที่ มี อ ธิ ยา ศ์ ย ดี
 ไม่ โ ต้ เถี ย ง ค น ใน ก ลุ่ ม เพื่ อ ต้ อ ง ก า ร เ อ า ช น ะ
 และมีการขอโทษทุกครั้งก่อนเสร็จการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับมาก
 (\bar{X}) = 4.29 , S.D = .762 และมูร็อบบีย์มีความเป็นพี่น้อง
 มีความเป็นกันเองกับสมาชิกในกลุ่มอยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.24 , S.D
 = .641 ตามลำดับ

ด้ ำ น ห ลั ก สู ต ร
 นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมหะละเกาะฮ์ของนักศึกษา
 วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ผลปรากฏว่าหลักสูตรสามารถสร้างมุสลิม
 ที่มีความรู้ด้านวิทยาการอิสลามมีค่ามากที่สุด อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) =

4. 21 , S. D = . 669
รองลงมาหลักสูตรที่ได้ดำเนินการปัจจุบันมีความเหมาะสมกับนักศึกษา
อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.20 , S.D = .624 และมีการเรียนรู้วิเคราะห์
บทเรียนทางด้านจรรยาบรรณในกลุ่มศึกษาเป็นอย่างดีอยู่ในระดับมา
ก (\bar{X}) = 4.16 , S.D = .736 ตามลำดับ

ด้านวิธีการดำเนินการกิจกรรมหะละเกาะฮ์
นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมหะละเกาะฮ์ของนักศึกษา
วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ผลปรากฏว่า
การเริ่มกิจกรรมหะละเกาะฮ์จะเริ่มด้วยการอ่านอัลกุรอานและต่อยอด
วิชาอื่น ๆ มีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.26 , S.D = .722
รองลงมา มีการเจาะจงสถานที่จัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์และเปลี่ยนสถานที่
จัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์เป็นบางครั้งเท่านั้น อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.25
, S.D = .725 และมีการกำหนดกฎระเบียบในกลุ่มศึกษาร่วมกัน
อยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.21 , S.D = .738 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1.

นักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมหะละเกาะฮ์นั้น
ส่วนใหญ่มีความสนิสนมกันมากขึ้นมีการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น
ภายในกลุ่มหะละเกาะฮ์
และเป็นคนที่มีระเบียบวินัยในการร่วมกิจกรรมหะละเกาะฮ์
ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นายยาฮารี กาเซ็ง (2558)
เรื่องการจัดกิจกรรมหะละเกาะฮ์เพื่อพัฒนานักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษ
ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า

Husin , 2008 : 5) ได้กล่าวว่า การสร้างความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นและความเข้มแข็งที่มั่นคงของความเป็นพี่น้องและปลุกฝังเกี่ยวกับการทำงาน เป็น น ก ล ุ่ ม (ญ ะ ม า อี ย) การสร้างแนวความคิดในการทำงานร่วมกันในกลุ่มสมาชิกและให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนในรูปแบบการทำงานเป็นทีมหรือกลุ่มตามหลักการทำงานแบบอิสลาม

4.

นักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมหะละเกาะฮุนั้นส่วนใหญ่จะมีการเปิดเริ่มการทำกิจกรรมด้วยการอ่านกุรอานอยู่สม่ำเสมอในทุกครั้งที่มีการพบปะกันส่วนใหญ่จะมีการพบปะกันที่ตีคณะเวลา วัน พุ ธ แล ะ บ ำ ง ค ร ึ่ง ก ี จ ะ เ ป ็น น อ ก ส ถ ำ น ที่ เพื่อเป็นการผ่อนคลายจากการเรียนของสมาชิกในกลุ่มและเป็นการสร้างความรักความสามัคคีความเอาใจใส่ต่อสมาชิกในกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับหนังสือของ ผศ.ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา (2556) คู่มือหะละเกาะฮัลกุรอาน พบว่ามีการเรียน อ่าน ฟัง ใคร่ครวญ ร่วมศึกษาและอธิบาย กุรอาน โดยมีการแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดความอบอุ่นและความสิริมงคล(บารอ กัต)เกิดขึ้นในวงหะละเกาะฮ

ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ของการทำกิจกรรมหะละเกาะฮของนักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้จากผลการทำงานวิจัยจากแบบสอบถามดังกล่าว ซึ่งพบว่า นักศึกษามีความเข้าใจในกิจกรรมหะละเกาะฮ การทำกิจกรรมร่วมกันรวมไปถึงการอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องในหอพัก กิจกรรมหะละเกาะฮได้สร้างความรู้และความเข้าใจแก่นักศึกษาเป็นอย่างดีและทำให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถในการใช้ชีวิตตามครรลองของอิสลามได้

บรรณานุกรม

ยาฮารี กาเซ็ง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัปดุลรอเน็ง ลีอเต .
2 5 5 7 .

“การจัดกิจกรรมทะเลาะเถียงเพื่อพัฒนานักศึกษามุสลิม”

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติด้านอิสลามศึกษาและ
มุสลิมศึกษา ครั้งที่ 2 ประจำปี 2557 เมื่อวันที่ 24
ธันวาคม 2557 ณ วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

มุ ศ เ ฎ ำ ะ พ ำ
อัสลิบาอีย้,วิเคราะห์บทเรียนและข้อคิดจากชีวประวัติท่านนะ
บี มุ หั ม มัด . แปลโดย หมอซาลี เบ็ญหมัด .สงขลา :
มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคม

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, 2557. **คู่มือทะเลาะเถียงอัลกุรอาน**
.ปัตตานี : องค์การบริหารส่วน จังหวัดปัตตานี

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา , 2557.**นะคีหะฮ์หัวใจแห่งอุมมะฮฺวาฮิดะฮ์**
.สำนักงานเลขานุการ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

Abdul Aziz AbdulRauf , 2003 . Menejmen Tarbiyah
Anggota Pemula. DPPPK Patai Sejahtera dan PT
Syaamil Cinya media Bandung Republic Indonesia.
อ ำ ง ถึ ง ไ น น ำ ย ย ำ ฮ ำ รึ ก ำ เซ็ ง
“การจัดกิจกรรมทะเลาะเถียงเพื่อพัฒนานักศึกษามุสลิม”
รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติด้านอิสลามศึกษาและ
มุสลิมศึกษา ครั้งที่ 2 ประจำปี 2557

Anon, 2001. **Usrah Menjana Mahasiswa Muttaqi Siri 3.**
Selangor. Bahagian Pembangunan Mahasiswa.
Jabatan Hal Ehwal Pelajar, Kolej Universiti Islam
Antarabangsa Selangor Malaysia.

Muhammad Rosyidi, 2002. **Menjadi Murabbi Itu Mudah .PT**
Era Adicitra Intermedia Solo

Ya' qob Muhammad Husin , 2008 . **AI – Usrah dan
Harakah Beberapa Panduan Asas.** Dewan Pustaka
Fajar Selangor Malaysia.